

Programm ESPON 2013

Euroopa saared ja ühtekuuluvuspoliitika

EUROISLANDS: The Development of the Islands – European Islands and Cohesion Policy

Sihtuuring

Lõpparuande kommenteeritud kokkuvõte

EUROOPA LIIT
Osaliselt finantseerinud Euroopa Regionaalarengu fond
INVESTEERING TEIE TULEVIKKU

1. Teemaatiline ulatus

Vastavalt projekti kirjeldusele on sihtanalüüsi EUROISLANDS eesmärk koostada sobiv andmestik ning rida poliitikasoovitusi ja strateegilisi suuniseid, mis soodustaks Euroopa saarte säästvat arengut ühisturu raames. Eesmärgiks on tagada soodsamas olukorras ja asendieelistes olevate piirkondadega võrreldes saartele võrdsed tingimused ja võimalused.

Käesoleva uurimuse üldiseks käsitluse aluseks ja põhieelduseks on: **aladel, mis konkurentsivõimelise majandustegevuse ja elukohana enam huvi ei paku, kahaneb sotsiaalmajanduslik baas, mistõttu need alad kalduvad kõrvale ELi ja riikide säästva arengu ning majandusliku, sotsiaalse ja territoriaalse ühtekuuluvuse eesmärkidest.**

Tänapäeval ei peeta saari, paraku, kuigi atraktiivseteks kohtadeks, kus elada ja/või ettevõtlusega tegeleda. Saarelisus on selles uuringus ühendavaks tunnuseks, iseloomustamas kõiki saari, sõltumata nende suurusest, elanikkonna arvust ja arengutasemest. Saarelisus hõlmab selliseid objektiivseid mõõdetavaid omadusi nagu suhteliselt väike pindala, väiksearvuline elanikkond (sh väike turg), eraldatus, kaugus ning ainulaadne, eristuv loodus ja kultuur. Samas hõlmab see ka ainulaadset identiteeti, mida ei saa mõõta ja mis väljendab erinevaid saartega seostuvad stereotüüpe. Uurimistulemuse saavutamiseks tegeletakse kolme küsimusega:

- a) milline on Euroopa saarte olukord säästva arengu kontekstis?
- b) mis on sellise olukorra tekitanud ja kuidas saarelisus mõjutab atraktiivsust?
- c) milline poliitika parandaks saarte atraktiivsust ja tagaks nende säästva arengu?

Olukorra analüüsi tulemusena on näha, millised on saarte probleemid, eeskätt nende vähene atraktiivsus elupaiga ja ettevõtluskeskkonnana. Analüüsist selgub vajadus poliitiliste meetmete rakendamiseks, mis peavad vähendama litigõmbavusprobleeme, et saavutada säästva arengu eesmärgi. Poliitika peab looma, säilitama ja/või parandama piirkonna erinevat liiki kapitali (inim-, sotsiaalne, inimtekkeline (füüsiline) ja looduslik kapital), mis on eeltingimus jätkusuutlikkuse eesmärkide saavutamise jaoks.

Euroopas on 362 saart, mille elanikkond on suurem kui 50 inimest, ja 228 saart, mille elanikkond on sellest väiksem, millele kõnealusel uuringus keskenduti.

Analüüsi aluseks on teave peamiselt kahte liiki saarte kohta:

- a) 31 saarepiirkonda, mis on Euroopa Liidu statistilised üksused (liikmesriik, NUTS 2 või NUTS 3 ala), mille kohta on olemas mõned ühtsed põhiandmed;
- b) üheksa juhtumiuuringus vaadeldud saart, mille kohta hangiti teavet kohalike uuringute kaudu ja kohalike sidusrühmade abil. Kasutatud on ka teavet teiste Euroopa saarte kohta.

Säästva arengu hindamiseks kasutatakse mitut parameetrit, mis jagunevad säästva arengu kolme samba vahel - majanduslik efektiivsus, sotsiaalne õiglus ja keskkonnakaitse.

2. Tulemused

Tulemused näitavad, et kui vaadelda saarte jätkusuutlikku arengut avaneb meile pilt väga erinevast arengutasemest, alates väga jõukatest ja majanduslikult edukatest saartest (näiteks Ahvenamaa ja Baleaari saared) kuni nõrgemate saarteni (Gozo, Joonia saared, Põhja-Egeuse saared, Sitsiilia ja

Saaremaa). Kuid üldiselt ei kuulu saared sugugi ELi kõige mahajäänudate piirkondade sekka: uute liikmesriikide paljudes piirkondades on SKT elaniku kohta väiksem kui 75% või isegi väiksem kui 50% ELi keskmisest. Saarepiirkondadest on see näitaja alla 50% ainult Saaremaal. Siiski, **reeglina on enamikul saartest SKT elaniku kohta väiksem kui riigis keskmiselt ning 79,2% ELi keskmisest.**

Majanduslikumalt edukamad saared võib jagada kaheks: esiteks saared, kus on selgelt spetsialiseeritud vähese lisandväärtusega tegevusele, nagu näiteks turism (Baleaarid, Küpros, Küklaadid, Dodekaneesid, Zákynthos), ja teiseks saared (nt Ahvenamaa, Shetlandi ja Orkney saared), mis on spetsialiseerunud mõnele muule (v.a turism) rahvusvahelise suunitlusega tegevusele (nt transport või energia). Saarte puhul on väga oluline majanduse edendaja ka avalik sektor, mis suurendab tööhõivet ja SKTd. Näiteks Gotlandil on see kõige tähtsam sektor. On ka suur hulk saari, millel on märkimisväärne põllumajanduslik, kalanduslik või tööstuslik tootmine. Kuid pikaajalise arengu väljavaated paistavad küllaltki haprad, seda isegi majanduslikult edukate saarte jaoks, sest enamasti domineerib seal vähese lisandväärtusega tegevus, mis sõltub liiga otseselt ja olulisel määral nappidest loodusressurssidest (turism, põllumajandus, nafta ja gaas).

Elanikkonna areng on saareti väga erinev. Mõnel saarel on demograafiline seis hea (elanikkond noor, loomulik iive positiivne), teistel jääb aga aktiivseid inimesi ja noori üha vähemaks. Head väljavaated ei ole tingitud mitte soodsast loomulikust iibest (sünde rohkem kui surmasid), vaid sisserändest, mis mõjutab vanusepüramiidi, kuna sisserännanud on enamjaolt nooremad ja neil on suurema tõenäosusega ka lapsed.. Ainult Malta ja Küprose iibe ja noorte osakaal on ELi keskmisest suurem. Varjatud sisseränne (sageli Ida-Euroopast, Aasiast ja Aafrikast tulevad inimesed) toimub peaaegu kõikidele saartele, mis asuvad ELi välispiiril. Sisserändajate puhul on sageli probleemiks aga madal haridustase ja vähene keeleoskus.

Majanduslikult aktiivse elanikkonna kohta käiv andmestik kinnitab, et Põhjamaade ja Vahemere saarte vahel on sarnased erinevused, mis on ka Põhja- ja Lõuna-Euroopa vahel üldiselt. Lõunapoolsete saarte naised on majanduslikult vähem aktiivsed ja meestest suurema tõenäosusega töötud või alahõivatud; olukorda süvendab ka turismi suur hooajalisus. Üldkokkuvõttes on Vahemere saarte hõivemäärad Mandri-Euroopaga võrreldes väga madalad. Töötus, eelkõige noorte ja naiste seas, on küllaltki suur, kuid sellel puudub seos SKT määraga.

Saarte jaoks on väga tähtsad loodusvarade küsimused, eelkõige Vahemere saartel, kus on eriti suur elurikkus ja väärtuslikud maastikud. Surve keskkonnale on Euroopa saartel väga erinev, sest asustustihendus on väga varieeruv: alla ühe inimese ruutkilomeetril kuni üle 1000 inimese ruutkilomeetri kohta (Malta, Itaalia ranniku saared). Maakasutuslikud muutused ja asustustiheduse suurenemine mõjutab otseselt loodusmaastike killustatust.

Keskkonnaprobleemid on põhjas ja lõunas erinevad - valglinnastumine turismi tõttu ja suvemajade ehitamine peamiselt rannikualadele, veepuudus, tulekahjud ja suur pinnase erosiooni oht on peamised probleemid, millega tuleb tegeleda lõunas. Põhjas on tõsised keskkonnaprobleemid mere eutrofeerumine (nt vetikate õitsemine) ja rannikualade erosioon. Ühine probleem on kalavarude vähenemine, mis on küll tõsisem probleem põhjas, aga mõjutab otseselt kõikide saarte majandust ja ühiskonda.

Probleemiks on ka kliimamuutus, mis on üleilmne mureküsimus. **Saared on üldiselt kliimamuutuse suhtes haavatavamad kui mandriosad.**

Analüüsi tulemused on kokku võetud **seisundiindeksiga**, mis näitab selgelt, et **saarepiirkondade keskmine näitaja on kehvem kui mandripiirkondadel ja ELi liikmesriikidel üldiselt.** Muutusindeksi tulemused toovad esile **hiljutised muutused**, mis näitavad saartel paremaid tulemusi kui ELis keskmiselt. Hiljutine edu ei suuda siiski vähendada arengulõhet Euroopa saarte ja Mandri-Euroopa vahel.

Atraktiivsuse hindamiseks valiti mitu parameetrit (atraktiivsustegurid, mis on seotud Lissaboni ja Göteborgi strateegiaga). Paralleelselt määratlesid saarte kohalikud omavalitsused ja kaubanduskoda, alaline elanikkond ja ettevõtjad erinevate ligitõmbetegurite tähtsusastmed. Lõpuks arvutati välja kolm atraktiivsuseindeksit: otsesed, kaused ja varade atraktiivsuse indeksid.

Otsese atraktiivsuse indeks hõlmab näitajaid, mida saarelisus mõjutab otseselt, nagu näiteks ligipääsetavus ja majanduskasv.

Saarelisus mõjub ligipääsetavusele negatiivselt nii saareelaniku kui ka külastaja seisukohalt. **Kõikide saarte ligipääsetavuse indeks on Euroopa keskmisest madalam. Aja ja raha kulu ning võimaluste vähesus on saartel märkimisväärsed kui Mandri-Euroopas.**

Saari, kus on vähemalt üks kohaliku tähtsusega funktsionaalne linnaala, on ainult 25. **Funktsionaalsus on Euroopa linnade keskmisest suurem ainult kahes saarelinnas: Palmas Mallorcal ja Vallettas Maltal.** Kuna saarelisus tähendab tavaliselt seda, et sealne turg on väike ja eraldatud, on saartel sageli vaba konkurentsi asemel monopolid ja oligopolid, mistõttu on sealsed transpordi- ja kaupade hinnad kõrgemad kui Mandri-Euroopas. Samadel põhjustel (väiksus ja eraldatus) on üldhuviteenuste ja erateenuste pakkumine väga ebaühtlane. Mõnel juhul, peamiselt Põhjamaade ja Šotimaa saartel katab riik lisakulud ja pakub miinimumteenuseid.

Inimkapital on saarte põhiprobleem, eelkõige Vahemere saartel. **Haridustase on eriti madal isegi neil saartel, kus SKT inimese kohta on suur ja kus on ülikool.** Vähenenud pidevõpe muudab olukorra veelgi halvemaks. Põhjamaade saartel on inimkapital rohkem valmis uuteks väljakutseteks ja ümber spetsialiseeruma, seal on pigem probleemiks traditsioonilistest elukutsetest loobumine.

Infoühiskonna areng ning teadus- ja arendustegevus järgivad sama arengumustrit: Vahemere saarte näitajad on kehvemad kui riikidel, kes on Euroopa keskmisest viletsamate näitajatega; kõrged väärtused on neil näitajatel ainult Kreetal ja Korsika saarel. Sotsiaalse kapitali indikaatorid (rahulolu ühiskondlike teemadega, huvi poliitika vastu ja selles osalemine, sotsiaalse usalduse määr ja osalemine suhtlusvõrgustikes) näitavad statistiliselt märkimisväärset erinevust põhja ja lõuna vahel kõikides parameetrites, välja arvatud üks - institutsioonide usaldamine. Turvalisusetunne on väiksematel saartel suurem. Tuleb rõhutada, et turvatunne on üks vähestest parameetritest, mis teenib positiivse hinde.

Saared on tähtsad loodus- ja kultuurivarade pooldest (nt erilised koosluste elupaigad, monumendid, ajaloolised objektid, maastikud ja merevaated). Need on aga ohustatud seni, kuni peamiseks arengumudeliks on massiturism ja ehitussektoris ei tähtsustata eriliselt loodusvarade haldamist ja hoidmist.

Elukoha atraktiivsuse kohta läbi viidud küsitluse tulemused näitavad, et saareelanikud peavad saarel elamise seisukohalt kõige tähtsamateks teguriteks tervishoiusüsteemi kvaliteeti, head ühendust mandriga, töövõimaluste mitmekesisust, korralikku veevarustust ning head elu- ja hariduse kvaliteeti. Ettevõtete jaoks on kõige tähtsamad tegurid head ühendused mandriga, ettevõtlust toetavaid stiimulid, korralik vee- ja energiavarustus, kohalike omavalitsuste tulevikukujutus arengust ja reisikulude doteerimine.

Otsese ja kaudse atraktiivsuse indeksid kinnitavad, et **saarte muutujate väärtused on madalad kõikides analüüsitud kategooriates.** Seetõttu tuleb vaadelda saarelisust alalise otsese ja kaudse negatiivse mõjurina.. Atraktiivsuse potentsiaali indeks näitab, et loodus- ja kultuurivarad on märkimisväärselt paljude saarte jaoks peamine potentsiaalne ressurss, mis ei ole kooskõlas valdava arengumudeliga, mida iseloomustab standardtoodete *masstootmine* ning teadmuspõhine ja väga mitmeti spetsialiseerunud linnamajandus.

Saarel tegutsedes:

- a) ei ole võimalikud mastaabisäästu eelised, sest saartel on vähe ressursse, mis ühtlasi ei ole kuigi mitmekesised;
- b) ei ole võimalikud hea ligipääsetavus ja väike transpordikulu, sest saared on eraldatud ja kauged;
- c) ei ole võimalik kasu saada linnadest kui arengumootoritest ülekanduvast mõjust, sest saartel on väike turg ja vähe tegutsemisvõimalusi.

3. Poliitilised valikud

See, et saartel on teatavad spetsiifilised geograafilised omadused ja alaline ebasoodne seisund võrreldes mandripiirkondadega, ei tohiks viia järelduseni, et saared on alatises ebavõrdses olukorras. Vastupidi, see uurimus kinnitab arusaama, et saartele on vaja sobivat strateegiat saareliste tunnuste ja omaduste väärtustamiseks, mida tuleb kasutada eeliste ja võimaluste loomisel, mitte struktuursete puuduste ja haavatavuse rõhutamiseks.

Saarte olukorra hindamiseks viidi läbi SWOT analüüs. Kui vaadata saarte **tugevaid külgi**, siis saarte peamised eelised võrreldes teiste piirkondadega on kõrge elukvaliteet, puhas ja väärtuslik looduskeskkond ning tugev kultuuriline identiteet koos asjaoluga, et ehitatud keskkond killustab seni loodust vähe. Viimast eelist ohustavad küll üha enam turism ja elamupiirkondade laienemine. Kui vaadata saarte **nõrku külgi**, näeme, et saarelisus mõjutab otseselt ja alaliselt saarte kõige olulisemaid atraktiivusparameetreid: ligipääsetavust, üldteenuseid, erateenuseid, infrastruktuure, majandust ja turukorraldust.

Ohtudena käsitletavat parameetrid, nagu kliimamuutus, energiahindade tõus, veepuudus jms, on üsna tüüpilised kõikidel saartel nende suurusest, asukohast või arengutasemest sõltumata.

Võimalused tuleb ära kasutada, et uuendada ärikeskkonda nn nn. pehme infrastruktuuri abil. Uus saarte strateegia peab hõlmama uut side-, info-, taastuvenergia-, taaskasutus- jms tehnoloogiat, vaba aja veetmise võimaluste tähtsust, kvaliteedi- ja keskkonnaeesmärke.

Strateegia tuleb kohandada saarte eripäradega ja selles tuleb järgida ELi 2020. aasta strateegia suuniseid. Saarte strateegia prioriteetid võiksid olla järgmised:

- **Kvaliteetsaared:** väiksuse ja saarelisuse tagajärgedest (väike turg ja halb ligipääsetavus) hoolimata on mitmeid näiteid, kus saarte kohalikel ressurssidel ja oskusteadmistel põhinevad tooted on konkurentsivõimelised. See edu saadab ka tertsiaarset sektorit (nt turism), mis ei kasuta saare nappe ressursse masstootmiseks. Uued teadmised, innovatsioon ja oskustöölised on eeltingimused sellise nišistrateegia edukusele.
- **Rohelised saared:** see on prioriteet, mis seostub saarte nappide loodusvaradega. Strateegia aluseks on loodusressursside (vee, maa ja energia) väiksem ja säästlik kasutamine, samuti nii ettevõtete kui ka kohalike elanike jäätmete taaskasutus.
- **Võrdsete võimalustega saared:** see on prioriteet, mis on seotud eesmärgiga, et üldteenused (kui eeltingimus elukvaliteedi ja konkurentsivõimelise ettevõtluse jaoks) oleksid kõigile ELi kodanikele võrdselt kättesaadavad. Üldteenuste tähtsust majandusliku, sotsiaalse ja territoriaalse ühtekuuluvuse jaoks rõhutatakse ka Lissaboni lepingus (artikkel 14 ja protokoll 26).

Kolme erineva strateegia rakendamine saartel vajab siiski sobivaid kohandusi kõikide tasandite poliitikates: nii ELi, riikide kui ka piirkondade ja kohalikul tasandil. ELi poliitilise raamistiku eesmärgiks peaks olema saarte **atraktiivsuse parandamine**, andes neile võimaluse konkureerida ELi turul teistega samadel alustel. Territoriaalse ühtekuuluvuse saavutamiseks on vaja järgida veel mõnd põhimõtet. Need on: a) Lissaboni strateegia nende sätete järgimine, mis on suunatud piirkondadele, kus on alalised looduslikud või demograafilised puudused; b) kõikidele ELi kodanikele tuleb anda oma eesmärkide saavutamiseks võrdväärsed võimalused; c) tuleb järgida subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtet; ja d) tuleb edendada endogeenset arengut. Peale eelnimetatud

põhimõtete tuleks Euroopa saarte jaoks mõeldud poliitilises raamistikus arvestada ka saarte omavaheliste erinevustega, mis on tingitud nende saarelisuse erinevast mõjust atraktiivusele ja üldisele edukusele (väljendatuna selle uuringu seisundiindeksiga). Seetõttu tuleb poliitiliste valikute ja rahaliste vahendite kasutamise intensiivsus kohandada iga konkreetse saare saarelisuse eritunnustega..

Kuna EL vaatab läbi oma ühtekuuluvuspoliitikat, on oluline **jälgida, kuidas konkreetsed territooriumid (nt saared) saavad erinevast kohtlemisest ja poliitikatest kasu**. Poliitika ja finantsinstrumendid tuleb konkreetsetele territoriaalsetele vajadustele vastavaks seada.

Sellega seoses ja võttes aluseks varem nimetatud põhimõtted peab ELi saartele suunatud poliitikaraamistikul olema kolm põhisuunda.

A. Euroopa poliitikavaldkondade parem kooskõlastamine ja kohandamine (eelkõige nende poliitikavaldkondade puhul, millel on oluline territoriaalne mõju), et arvestada saarte eritunnuste ja potentsiaaliga.

- **Mitmesektoriliste ja toetusfondi hõlmavate lõimitud programmide väljatöötamine ja elluviimine saartel**, eesmärgiga parandada saarte atraktiivsust nii elukoha kui ka ettevõtluskeskkonnana.
- **Saarelisuse kui eraldi kategooria kaasamine mõjuhinnangutesse, mida tuleks läbi viia kõikides ELi poliitikates ja programmides.**
- Euroopa Komisjoni asutatud **territoriaalse koostöö rühma**, kuhu kuuluvad erinevate peadirektoraatide esindajad, tuleb pidada oluliseks sammuks ELi poliitikavaldkondade kooskõlastamise suunas.
- Piirkondade abikõlblikkuse ja ELi ühtekuuluvuspoliitika raames toimuva finantseerimise intensiivsuse määratlemiseks tuleb lisaks näitajale „SKT inimese kohta“ kasutada täiuslikumat kriteeriumide süsteemi, mille aluseks on seisundi ja atraktiivsuse indeks.

Lisaks tuleks õigusaktides sisalduvaid abikõlblikkuse eeskirju kohaldada saareterritooriumidele nii, et oleks tagatud igakülgne abikõlblikkus

B. ELi teatud sektoriaalsete poliitikavaldkondade kohandamine, võttes arvesse saarelisuse eripiärasid. Sellised poliitikavaldkonnad on järgmised.

- **Transpordipoliitika.** Ligipäätavus on väga tähtis osa piirkonna atraktiivsemaks muutmises. TEN-T peab sisaldama mitmeliigilise transpordi poliitikat, mida tuleb kohaldada ka saartel. Sellele saab kaasa aidata Mandri-Euroopa ja saarte vahele mere- ja õhuteede rajamisega, rahastades nii statsionaarset kui ka mobiilset infrastruktuuri. Vaja on vähendada kaupade ja inimeste transpordile tehtavaid kulusid, järgides territoriaalse ühtsuse põhimõtet, ja muuta ELi määrust nr 3577/92.
- **Energiapoliitika.** Rakendada tuleb energiatõhusa Euroopa ja keskkonnahoidliku kõrgtehnoloogia stsenaariumide kombinatsiooni, võttes aluseks: a) saarte energiatõhususe parandamise, mille tulemusena väheneb tarbimine inimese kohta ja arendatakse taastuvenergia tehnoloogiat; b) rajada uued tööstusharud keskkonnahoidlikele energiaallikatele (tuule-, loodete, päikese- ja biomassi energia) nõnda, et looduslikud ja kultuurmaastikud ning elurikkus on säilitatud; ning c) saarte ühendamise Mandri-Euroopa võrgustikega.
- **Keskkonnapoliitika.** Võttes arvesse seda, et saartel on a) keskkonnaressursid, nagu vesi, maa ja märgalad, piiratud ja väärtuslikud ning b) need on peamised konkurentsieelised lisandväärtuse seisukohalt, siis tuleb kohaldada kombineeritud meetodeid (konkurentsivõimelised kvaliteet- ja keskkonnahoidlikud saared), mille abil saavutada habraste loodusvarade kasutamise säästvus kohaliku elanikkonna vajaduste rahuldamisel. Keskkonnaprioriteetide kohandamine on vajalik selleks, et arvestada väikese ja eraldatud elanikkonna erivajadusi rikkalikus, aga hapras keskkonnas ning vähendada nappide ressursside (nt vee, maa ja energia) kasutamist ja suurendada nende taaskasutamist lõimitud meetodite abil. Samuti tuleb leevendada kliimamuutuse mõju;
- **Maaelu arengu poliitika.** Maaelu arengu poliitikas on oluline eelkõige vähem soodsatele piirkondadele suunatud meetmete jõulisemaks muutmine, et toota kvaliteetseid ja suure

lisandväärtusega toidukaupu kvaliteetses keskkonnas. Peale selle tuleb toetada ettevõtluse mitmekesistamist, innovatsiooni, elukestvat õpet, kaugtööd (saarte vahel ja saaresiseselt) ja kohalikku haldust poliitikat (saare tasandil). Vaja on piiritleda vähem soodsate piirkondade mõistet konkreetsete territooriumidega, kus on alalised looduslikud puudused, et koondada rahaline toetus neile.

- **Riigiabi.** ELi toimimise lepingus (artikli 107 lõige 3 punkt c) lubatakse abi kasutada teatavate alade arengu soodustamiseks, kui see ei mõjuta konkurentsi (c-kategooria piirkonnad). Sellesse kategooriasse kuuluvad alad, mille SKT elaniku kohta on alla 25-liikmelise Euroopa Liidu keskmise, kus töötus on rohkem kui 15% suurem kui riigis keskmiselt, kus toimuvad suured struktuursed muudatused või kus valitsevad alalised takistused (saared, kus elab 5000 inimest või vähem, hõreda asustusega piirkonnad jne). Kui seda põhimõtet kohaldada, siis tähendab see seda, et 6000 elanikuga saar mõjutab konkurentsi rohkem kui Mandri-Euroopa ala, kus on mõni miljon elanikku ja suur töötus. C-kategooria kriteeriumid tuleb uuesti läbi vaadata, et arvestada ELi erinevate piirkondade rahvaarvu ja atraktiivsusparameetritega. Sellise muudatuse tulemusena kuuluksid selle kategooria alla kõik ELi saarepiirkonnad ja saared. Samuti tuleb suurendada nende alade ettevõtetele antavat abi, mida tuleb varieerida vastavalt ala atraktiivusesmääradele.

C. Saarelisusega seotud kulude hüvitamine, sest saartel tegutsevad ettevõtjad ja sealsed elanikud teevad lisakulutusi, et saada samal tasemel teenuseid ja kaupu nagu mandrieurooplased saavad; kas infrastruktuuride arendamise või põhiliste avalike teenuste osutamise näol.

- Üldteenuste osutamisel**, nagu näiteks transport (sh statsionaarne ja mobiilne infrastruktuur), side, tervishoid, haridus, energia, veemajandus ja jäätmekäitlus, seotud kulude arvutamisel tuleks saarte puhul aluseks võtta territoriaalse ühtekuuluvuse põhimõtte.
- Saartel tegutsevate ettevõtete loomiseks ja toimimiseks tuleks neile anda abi riiklikust piirkondlike toetuste süsteemist.** Teine võimalus, mis võiks väikesaartel tegutsevatele ettevõtetele tuge pakkuda, on käibemaksu vähendamine saartel toimuva tootmise jaoks (transport kaasa arvatud), et hüvitada osa tegevuskuludest.
- Ettevõtjate nõustamine** (alaliste struktuuride ja võrgustike loomise abil) teadus- ja arendustegevuse, uuendustegevuse, juhtimise, uute toodete ja teenuste kujundamise, uue kapitali saamise, uutele turgudele pääsemise jms valdkonnas.
- Selliste teenuste hankimine, mida ei saa pakkuda kohapeal**, nagu näiteks haigla või ülikool, kultuuritegevus, teave jms.
- Tööandjate, FIEde, töötajate ja töötute koolitamine ja pidevõpe**, mis on kohandatud väikesele ja eraldatud elanikkonnale.
- Selliste traditsiooniliste majandusharude ja tegevuste (nt kalandus, põllumajandus, karjakasvatuse, käsitöö, kunst jms) toetamine**, mis on tihedalt seotud saare identiteedi ja kvaliteediga, aga mis ei suuda võistelda suurte Mandri-Euroopa aladega.

Eelnimetatud poliitikameetmete tulemusena mõjutatakse erinevaid ligitõmbe-parameetreid. Välja pakutud poliitikavõimalused keskenduvad rohkem vajalikele struktuursetele muutustele (st ettevõtlus, inimkapital, teadus-, arendus- ja uuendustegevus, avalikud teenused, loodusvarade kaitse jms), mis mõjutavad saarte jätkusuutlikkust pikas perspektiivis.

4. Täiendava analüüsi ja uurimise vajadus

Analüüsi tulemusena selgus, et edasist uurimist vajavad järgmised kolm valdkonda:

A) saarte eriomadustele ja -vajadustele kohandatud poliitika rakendamisel ja seires tuleb jagu saada järgmistest takistustest:

- andmestiku puudumine;
- saarelisusega seotud kulude hindamine;

- kasutada „SKT inimese kohta“ asemel atraktiivsuse ja seisundiindeksite näitajate kombinatsiooni;
- uue, mitmeliigilise transpordiga ligipääsetavuse indeksi loomine;

B) analüüsis kasutatud mõisted vajaksid järgmist täiendust:

- territoriaalse ühtekuuluvuse mõiste;
- mõisted „atraktiivsus“ ja „kõigile ELi kodanikele võrdsed võimalused“;
- ELi poliitika mõju hindamise abivahend, territoriaalse mõju hindamine;

C) andmete kogumise süsteemi tuleb täiustada, pannes erilist rõhku keskkonnamuutujatele.